

ASTRAEA

Een uitgave van de Stichting Vrouwengeschiedenis
van de Vroegmoderne Tijd

Jaargang 17, no.1, mei 2007
ISSN 1 384-8550

Van de voorzitter

Hoewel het buiten al een maand lang hoogzomer lijkt, is het in werkelijkheid pas begin mei. Het academisch jaar is dus nog volop bezig, en zo ook het SVVT bestuur. De eerste studiemiddag van dit jaar vond eind februari plaats, en de volgende staat alweer op stapel.

In februari hielden Mineke van Essen en Willeke Los een lezing over vrouwen en pedagogiek, beiden vanuit zeer verschillende invalshoeken. Mineke vertelde ons over de plotselinge toename van onderwijzeressen aan het einde van de 18de en begin van de 19de eeuw, en op welke manier zij toegang kregen tot een van oorsprong mannenbolwerk. Willeke richtte zich niet zozeer op deze specifieke beroepsgroep, maar meer hoe de visie op vrouwen in de rol van moeder/opvoeder veranderde. Verderop in deze *Astraea* staat een uitgebreid verslag van de lezingen.

Op 8 juni is de volgende studiedag. Dit wordt een bijzondere gelegenheid op een bijzondere locatie; namelijk in het Damesleesmuseum in Den Haag. Voor deze middag geldt een maximum aantal deelnemers, voor één keer wordt daarom gevraagd u van tevoren aan te melden. Dit kan per e-mail of per post bij de secretaris.

De studiemiddag in Den Haag wordt voor mij de laatste als voorzitter van de SVVT. In september 2007 vervul ik deze functie vier jaar en dat is een goed moment om er een punt achter te zetten. Wel blijf ik uiteraard lid en zal ook zo vaak als mogelijk de studiemiddagen bezoeken. De huidige bestuursleden hebben allemaal al een taak en daarom zoeken we een opvolger buiten het bestuur. Hiervoor hebben wij het volgende in de aanbieding:

Een voorzittersfunctie van een goed functionerend bestuur, bestaand uit vijf leden; waardevolle contacten met lezers en sprekers; drie vergaderingen per jaar, indien mogelijk aansluitend aan een studiemiddag

We zoeken bij voorkeur iemand die werkzaam is (geweest) op het gebied van vrouwengeschiedenis van de vroegmoderne tijd. Heb je interesse en wil je meer weten, bel of mail mij op 020-6685866 / mde@iisg.nl, of kom naar de volgende studiemiddag en ik vertel je er alles over!

Marjolein van Dekken

Abonnementsgeld 2007

De SVVT heeft het abonnementsgeld voor 2007 verhoogd naar €15,-. Dit in verband met de gestegen portokosten. Het gironummer blijft onveranderd: 4052235 t.n.v. Stichting Vrouwengeschiedenis van de Vroegmoderne Tijd te Amersfoort.

Agenda

Studiemiddag op 8 juni a.s. in Den Haag !

Deze keer heeft de SVVT gekozen voor een studiemiddag in Den Haag. Op 8 juni a.s. willen wij u namelijk meenemen naar Het Damesleesmuseum. Dit unieke, Haagse etablissement bestaat inmiddels meer dan honderd jaar, heeft diverse onderkomens gekend en is nu gevestigd aan het statige Nassauplein 15. De sfeer is er die van grote keurigheid, van welgemanierde conversatie, rust en een koekje bij de thee. Bijzonder is dat de collectie van inmiddels zo'n 35.000 boeken is ontstaan op basis van de keuze door alleen vrouwen. Lizet Duyvendak, verbonden aan de Open Universiteit Heerlen, zal er u die middag meer over vertellen. Haar onderzoek omtrent Het Damesleesmuseum resulteerde in het door velen bejubelde proefschrift *Door lezen wijder horizont*. Het Haags Damesleesmuseum. (Uitgeverij Vantilt, Nijmegen 2003). Bovendien zal zij ons die middag gidsen langs enkele vroegere locaties van Het Damesleesmuseum in het centrum van Den Haag. Het programma ziet er als volgt uit :

14:00 – 15:30 lezing door Dr. Lizet Duyvendak in 't Klokhuis (Celebesstraat 4) en aansluitend een rondleiding (ad € 5,- p.p.) door het Damesleesmuseum
15:30 – 15:45 thee met koekje
15:45 – 16:45 wandeling o.l.v. de spreekster
16:45 – 17:30 borrel en na-praten in De Posthoorn

Opgave, graag vooraf, gezien de beperkte ontvangstcapaciteit (ca. 20 personen) van het Damesleesmuseum, bij secretaris Annemarie Hessing-Armbrust, per telefoon 06 - 46 25 31 01 of per email: info@svvt.org .

Het Damesleesmuseum, Nassauplein 15
2585 EB Den Haag
070 - 3636568

Buurthuis 't Klokhuis
Celebesstraat 4
070-3503511

Studiemiddag oktober 2007

Deze studiemiddag zal in het teken van de modegeschiedenis staan.

Leontine Kuijvenhoven zal een lezing verzorgen over dit onderwerp. De 2^e spreker is bij het ter perse gaan van deze *Astraea* nog onbekend.

Verslagen studiemiddagen

Studiemiddag 23 februari 2007

De studiemiddag van februari stond in het teken van de geschiedenis van opvoeding en onderwijs, waarbij een keer niet alleen de vroegmoderne geschiedenis werd belicht maar de historische lijn ook werd doorgetrokken naar de 19^e en 20^e eeuw.

In de eerste lezing, gehouden door Willeke Los, stonden achttiende-eeuwse opvattingen over opvoeding centraal. In haar proefschrift *Opvoeden tot Mens en Burger. Pedagogiek als cultuurkritiek in Nederland in de 18e eeuw* onderzocht zij in hoeverre geschriften over opvoeding en onderwijs in deze periode hebben bijgedragen aan de ontwikkeling en herkenning van het idee van burgerschap. De vraag naar het verband tussen pedagogiek en cultuurkritiek was daarbij algemeen en niet toegespitst op de rolverdeling tussen man en vrouw. In haar lezing benaderde zij de denkers en bronnen die in haar proefschrift een grote rol spelen wél een keer genderspecifiek. Zij begon haar uiteenzetting met de ideeën van Jacob Cats over vader- en moederrollen: De christelijke huisvrouw heeft een uitstekende kennis van de keuken, zij kleedt zich netjes, praat netjes en scheldt nooit, en zij richt zich in alles naar haar man. De christelijke huisvader is niet op zoek naar uiterlijke maar innerlijke schoonheid, hij is huiselijk en vredelievend. Voor zowel vaders als ook moeders is matigheid in alles een belangrijke eigenschap. Moeders moeten, over het algemeen, een goed voorbeeld zijn voor hun kinderen, de vaders zijn voorbeelden in specifieke zaken. De moeder hoort een warme band met de kinderen te ontwikkelen en dat wordt volgens Cats het beste bereikt door borstvoeding te geven.

Voor de 16^e-eeuwse Cats is een goede opvoeding vooral nog van belang voor het bereiken van het hiernamaals, in de achttiende eeuw treedt het idee van het verbeteren van de aardse samenleving door goed opgevoede burgers op de voorgrond. Justus van Effen bekritiseerde vooral de 'verfransing'. Moeders zijn in zijn ogen te 'teerhartig', dat wil zeggen te meegaand en te weinig corrigerend. Hij vindt het gevaarlijk voor de balans in het huwelijk als vrouwen alleen maar worden getraind op

uiterlijk vertoon en ze niet ook worden opgevoed om inhoudelijk over bijvoorbeeld godsdienst of opvoeding van de kinderen met hun echtgenoot van gedachten te kunnen wisselen. Hij vindt beide ouders verantwoordelijk voor de opvoeding en bepleit daarom een verbeterde opvoeding voor meisjes. Willeke Los ziet zijn kritiek als sociaal-politiek, die voornamelijk doelt op vrouwen van de hogere standen en niet op vrouwen in het algemeen.

Behalve de opvattingen van Jacob Cats en Justus van Effen heeft Willeke Los de ideeën van minder bekende tijdgenoten onder de loep gelegd. Zij bestudeerde de inzendingen op twee prijsvragen over, respectievelijk, lichamelijke en geestelijke (zedelijke) opvoeding, uit-geschreven door de 'Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen'. In de twee bekroonde inzendingen voor de prijsvraag over lichamelijke opvoeding vielen haar de oproep tot matigheid en pleidooien voor borstvoeding op. Borstvoeding wordt gezien als gezond voor moeder en kind, want het is het begin van affectie tussen moeder en kind en het wordt geacht borstkanker te voorkomen. De vader dient de moeder aan te moedigen tot borstvoeding, maar dat betekent voor hem matiging op het seksuele vlak. Voor een zogende moeder geen seks... .

De prijsvraag 'Hoe voed je kinderen op tot deugdzaame burgers' riep in vergelijking met andere prijsvragen een uitzonderlijk hoog aantal reacties (43) op. Maar liefst vijf daarvan werden bekroond en ook daarin kwamen opvallend veel argumenten van Cats en Van Effen terug. De opvoeding van meisjes wordt belangrijk geacht voor de opvoeding van mannen - zij kunnen worden beschaafd door de omgang met beschaafde vrouwen. Zo wordt in een van de inzendingen bijvoorbeeld gepleit tegen het ontnemen van leeslust bij meisjes! Een terugkomend argument is ook dat de overheid verantwoordelijkheid op zich moet nemen voor de opvoeding van alle burgers. Toch blijven huwelijk en moederschap de wenselijke bestemming voor de vrouw in het algemeen, niemand zit te wachten op de Latijn lezende vrouw... Willeke Los kwam in haar analyse tot de conclusie dat er in de 18^e eeuw veel waarde werd gehecht aan het belang van een goede opvoeding in de eerste levensjaren en dat dat het beste door goed opgevoede moeders teweeg kon worden gebracht. In haar ogen wordt er gepleit voor een professionalisering van het moederschap.

Ze sloot haar lezing af met de vraag aan Mineke van Essen of dit pleidooi voor professioneel moederschap uiteindelijk bij-

gedragen heeft aan de positie van vrouwen in opvoedkundige werkzaamheden en aan een professionalisering van het onderwijs?

In de lezing van Mineke van Essen bleek dat dit inderdaad een rol heeft gespeeld bij de positionering van vrouwen in het onderwijs. Vertrekpunt van de lezing was het jaar 1898 waarin Ida Heijermans op de Nationale Tentoonstelling voor Vrouwenarbeid een krachtig pleidooi hield voor de afschaffing van artikel 25 van de onderwijswet. Het artikel, aangenomen met de onderwijswet van 1878, bepaalde dat op scholen met meerdere klassen de lagere klassen bij voorkeur door onderwijzeressen en de hogere klassen bij voorkeur door onderwijzers les gegeven zou worden. De goede bedoeling van deze wet, namelijk vrouwen legitiem toegang tot het beroep van onderwijzer te geven, verloor zich al snel in de praktijk en zo werden vrouwen bijna standaard voor de lagere klassen aangenomen. Dat was natuurlijk zeer frustrerend maar volgens Mineke van Essen had Ida Heijermans in 1898 beter kunnen benadrukken wat er in de 19^e eeuw al wel was bereikt, er waren nu immers wel professionele onderwijzeressen. Zij zette vervolgens uiteen welke hindernissen hiertoe moesten worden genomen. Reeds in het begin van de 19^e eeuw werden de eerste pogingen ondernomen om kweekscholen voor meisjes op te richten, bijvoorbeeld door de domineesvrouw Barbara van Meerten, die in 1816 een verzoek hiertoe bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken indiende. In het ontwerp voor de kweekschool werd voorgesteld meisjes tussen de twaalf en zestien jaar uit de burgerij op te leiden tot onderwijzeressen op Franse scholen. Zij zouden goed onderwijs moeten ontvangen in algemene geschiedenis, natuurkunde en ten minste drie talen. Maar de minister liet na bijna twee jaar weten het geen goed plan te vinden en het zou nog tot 1860 duren voordat de eerste kweekschool voor meisjes werd opgericht. Ondertussen konden vrouwen wel onderwijzeres worden, maar zij moesten zich wel zelfstandig voorbereiden op het examen. Vanaf de jaren 1830 waren er jaarlijks tien beurzen voor meisjes beschikbaar om zich op een goede kostschool op het beroep en het examen voor te bereiden. In 1860 opent eindelijk de eerste, door 't Nut gestichte, kweekschool voor onderwijzeressen haar deuren. De opleiding is intensief en duurt vijf jaar, wat critici de vraag doet stellen of er niet teveel geleerd wordt en de meisjes hun vrouwelijkheid verliezen. De meisjes die er leren willen juist zoveel mogelijk leren, hun hersens gebruiken en zichzelf ontwikkelen. Maar het vrouw-zijn, eventuele moederschap

en een goede lerares zijn gaat volgens de wetgevende macht niet helemaal samen: Tussen 1925 en 1955 geldt het koninklijk besluit dat huwende ambtenaressen, waaronder dus de onderwijzeressen, zullen worden ontslagen. Het eerder genoemde artikel 25 uit 1878 bleef zelfs gehandhaafd tot 1985. Met deze kennis over de ontwikkeling van professionaliteit van onderwijzeressen ontstaat er een andere kijk op de tegenwoordig veel aangehaalde 'feminisering van het onderwijs'.

Almut Sommer

SVVT-Nieuws

20 april 2007

Baas in eigen kerk

Vrouwen, feminisme en religie vroeger en nu

In dit VVG/Historica congres, dat zal plaatsvinden op vrijdag 20 april 2007 in het IIAV in Amsterdam, willen wij het thema 'vrouwen en religie' vanuit een historisch perspectief bestuderen. De relatie tussen vrouw en religie in verschillende periodes komt daarom aan de orde. Hierbij kan gedacht worden aan de rol van vrouwen in de gelovige gemeenschap, maar ook aan hun invloed in de overdracht van cultuur en religie. Ook zal worden ingegaan op de wijze waarop vrouwen religie en emancipatoire idealen combineerden en combineren.

Meer informatie op:

www.vrouwengeschiedenis.nl

of

www.ljongma.dds.nl/nl/activit.html

Literatuur

"Dat gy mij niet vergeet"

Correspondentie van vrouwen in de zeventiende en achttiende eeuw

Annemarie Armbrust, Marguérite Corporaal & Marjolein van Dekken (red.)

ISBN: 978-90-5260-227-1

oktober 2006

Uitgeverij Aksant

In het vroegmoderne Europa werd het epistolaire genre door een groot aantal vrouwen als expressiemiddel gebruikt. Vaak wordt verondersteld dat deze brieven-schrijfsters van gegoede komaf waren en dat hun pennenvruchten bedoeld waren om te communiceren over persoonlijke ervaringen

met seksegenoten. Echter, zoals dit boek laat zien, blijkt dit niet altijd het geval te zijn. Ook vrouwen zonder een uitgebreide opleiding, zoals zeemansvrouwen, correspondeerden met hun ver afgereisde echtgenoten om over de beslommeringen aan het thuisfront te vertellen. Bovendien gebruikte een grote groep vrouwen het genre van de brief als een publiek platform om hun opvattingen over politiek en religie uit te wisselen; gingen vrouwen via brieven met mannelijke geleerden in debat over filosofie en wetenschap; schreven oudere vrouwen brieven aan jongere seksegenoten als wijze levensraad en wendden schrijfsters het epistolaire genre aan om de roman vorm te geven. De bundel is nog steeds te bestellen bij SVVT bestuursleden. €14,50 voor de leden en €17,90 voor niet-leden.

De draad in eigen handen. Vrouwen en loonarbeid in de Nederlandse textielnijverheid, 1581-1810.

Elise van Nederveen Meerkerk
ISBN: 978-90-5260-252-3
2007

In *De draad in eigen handen* onderzoekt historica Elise van Nederveen Meerkerk de sekseverhoudingen binnen de textielnijverheid in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, met name het spinnen en weven. Met reden: de textielnijverheid was er in de zeventiende en achttiende eeuw een belangrijke economische tak, waarin zowel mannen als vrouwen werkten.

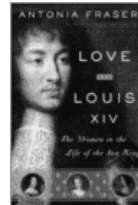
Centraal in dit boek staan vier plaatsen, waarin de textielnijverheid een voorname positie innam: Leiden, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Zwolle. Daarbij wordt aandacht besteed aan zowel het macroniveau, de betekenis van de bedrijfstak voor de 'nationale' economie, als het microniveau: wat betekenden bepaalde ontwikkelingen voor de individuele textielarbeid(st)er?

De studie levert een schat aan nieuwe gegevens op. Zo blijkt dat, anders dan velen denken, spinnen geen exclusief vrouwenberoep was: ook veel mannen sponnen. Voor de eerste keer is een systematische berekening gemaakt van de vraag naar spinarbeid in de zeventiende en achttiende eeuw. Ook zijn voor het eerst spinlonen voor die periode in kaart gebracht.

Dit onderzoek maakt duidelijk dat binnen de textielnijverheid zeker sprake was van arbeidsdeling naar sekse, maar dat deze niet eenduidig kan worden verklaard. Er ligt een

intrigerend web van economische, socioculturele en institutionele factoren aan ten grondslag, die elkaar beïnvloedden en versterkten. Niettemin lijken economische ontwikkelingen en de opkomst van de loonarbeid doorslaggevend te zijn geweest. Eerste deel in de minireeks *Vrouwen en werk in de vroegmoderne tijd*.

Love and Louis XIV: The Women in the Life of the Sun King

Antonia Fraser Weidenfeld & Nicolson

Aug 2006

ISBN10: 0385509847

ISBN13: 9780385509848

The book centres around the Sun King and his relationship with numerous and fascinating women. Naturally dividing into five parts, it concentrates on the King's mother, Anne of Austria, to whom he was devoted; his first important mistress, Louise de la Valliere, who bore him several illegitimate children; Athenais Marquise de Montespan, who acted as unofficial Queen of Versailles until her involvement in the affair of poisons, and of course Marie Therese, his wife; and Madame de Maintenon, governess to the illegitimate royal children. The fifth part concentrates on his relations in old age with his daughters, granddaughters and the wife of his grandson. It vividly brings to life the vast edifice of Louis XIV's court - the magnificence, artistic splendour, elaborate ritual and in some cases, absurdity and misery.

Websites

De SVVT

www.svvt.org

Het IIAV

www.iiav.nl

Het IISG

www.iisg.nl

De VVG

www.vrouwengeschiedenis.nl

Voorzitter:

Marjolein van Dekken
mde@iisg.nl

Secretaris:

Annemarie Hessing-Armbrust
Kostverloren 46
1251 TR LAREN NH
06 - 46 25 31 01
info@svvt.org

Penningmeester:

Marguerite Corporaal
m.c.m.corporaal@let.leidenuniv.nl

Postbankrekening 40 52 235
t.a.v. Stichting Vrouwengeschiedenis van de
Vroegmoderne Tijd
te Amersfoort

Lid:

Almut Sommer
almutsommer@hotmail.com

Edda Holm
eddaholm@hetnet.nl

Netty van Megen
ajm.vanmegen@planet.nl

www.svvt.org

